

## Adalékok Nepomuki Szent János udvarhelyszéki ábrázolásaihoz

Közép-Európa egyik legnépszerűbb szentje 1340 táján született a dél-csehországi Nepomukban a helyi városbíró fiaként. Papi pályára lépett, egyházjogot tanult Prágában és Pádovában, majd a prágai székesegyház kanonokja, fő vikáriusa, IV. Vencel feleségének gyónatója lett. 1393-ban, miután a király és az egyház közt dúló vitás ügyekben állást foglalt, többé-kevésbé tisztázatlan körülmények között a király halálra kínoztatta, majd testét a Károly hídról a Moldva vizébe dobatta. Az egyértelműen politikai háttérű gyilkosságot követően elterjedt Prágában a legenda, miszerint Nepomuki János a királynak nem akarta elmondani, mit gyónt neki a királyné, s emiatt kínozták, majd ölték meg.<sup>1</sup> Nepomuki Szent János prágai kanonok kultusza 1721-es boldoggá, majd 1729-es szentté avatása után terjedt el a Habsburg Birodalomban. Ettől az időtől kezdve számtalan helyen emeltek neki szentelt kápolnát, szobrot és oltárt, Erdély-szerte is. A gyónási titok vértanújának életrajzát a jezsuita Bohuslav Balbin adta ki 1725-ben Johann Andreas Pfeffel metszetsorozatának kíséretében, amely mintája lett a későbbi ábrázolásoknak.<sup>2</sup> Erdélyben nagy valószínűséggel a bajor mesterek nyomán terjedt el Pfeffel historikus és teologikus jellegű Nepomuki-ikonográfiája.

Udvarhelyszéken a XVIII. században épült templomok új felszerelése közt a székyudvarhelyi ferences templomban, illetve a Szent Miklós-hegyen álló plébániatemplomban egyaránt találunk Nepomuki Szent Jánosnak szentelt oltárokat, mint ahogyan a környező falvak közül Lövétén vagy Farkaslakán, ahol a prágai szent a templom patrónusa.

**Székyudvarhelyen,** a Piactér (ma Városháza tér) alsó, északnyugati részén épült *ferences templomot* 1783-ban szentelte fel Batthyány Ignác püspök Szent Péter és Pál apostolok tiszteletére. Az 1822-es canonica visitatióból kiderül, hogy a templomban 6 mellékoltár van: „[Altari] laterali 1: in Parte dextera S[ancti] Francisci, 2: S[ancti] Joannis Nepomuceni, 3: S[anctae] Anna; In Parte vero sinistra 1. B[eatae] V[irginis] Mariae; 2. S[ancti] Antonii de Paduani; 3. S[anctae] Clarae dicata [...]”<sup>3</sup> A XIX. század elején összeírt oltárok ma is megvannak, kivételt csupán a keleti oldalkápolnában lévő, egykor Nepomuki Szent Jánosnak szentelt oltár jelent, ugyanis a képet 1924-ben kicserélték a frissen kanonizált Lieszieux-i Szent Terézére. A helyettesítésre

bizonyíték még, hogy a mai Szent Teréz oltár predelláján (alsó építményén) Prága városának XVIII. századi arculatát meglevenítő reliefek figyelhetők meg a Károly híd részletével, ami félreérthetetlenül a gyónási titok vértanújára utal. Az eredeti funkciójától megfosztott Nepomuki-oltárkép ma az orgonakarzatban, a nyugati toronyfeljáró előtt található.

A *Szent Miklós-hegyen a középkori plébániatemplom* lebontása után, 1787-ben vette kezdetét a mai templom felépítése, amellyel 1791-re készült el. Az új templom teljes berendezését illetően – és a minket érdeklő oltárokról – először az 1822. évi püspöki látogatás alkalmából készített leírásból értesülünk: „numerantur in hoc Ecclesia Altaria 5. inter quo Principale honoribus Divi Nicolai dicatum, inter quatuor columnas insignem ejus imaginem pictam refect. Altare 2-um est Jesu Crucifixi, 3-um B[eatae] M[ariae] Virginis, 4-um S[ancti] Joannis Nepomuceni. 5: S[ancti] Aloysii Gonz[aga].”<sup>4</sup> A fő- és mellékoltárképek (Szent Miklós; Szeplőtelen fogantatás, Golgota, Gonzagai Szent Alajos és Nepomuki Szent János) sajnos szignálatlanok, így az alkotó kilétét lehetetlen csupán a képek vizsgálatából kideríteni. Az azonban bizonyos, hogy a meglehetősen kemény színekkel és vonalakkal dolgozó, de a korai klasszicizmusra jellemző „édeskés” alakok ábrázolása egyazon festő munkája. A déli mellékkápolnában lévő Nepomuki Szent



János oltárkép azt a – szent ikonográfiájában – jól ismert jelenetet mutatja, amikor a prágai kanonok egy kápolnában a Keresztrefeszített Jézus előtt állva, bal kezét szívére téve térdepel, jobbában pedig attribútumát, a gyónási titokra figyelmeztető nyelvet tartja. A kép jobb oldali regiszterében a Károly híd részleteit láthatjuk, a mártíromságát jelképező jelenettel (Nepomuki Jánost a Moldva vizébe dobják).

Udvarhely legrégebbi épülete a város déli kijárata közelében álló *Jézus-kápolna*. Jellegzetes centrális alaprajzú építmény, középső része egy 3,40 méteres oldalú négyzet, melynek oldalait félkörívű karéjokkal bővítették.<sup>5</sup> A Nepomuki Szent János tiszteletére készült faszobor a kápolna nyugati apszisában van elhelyezve. Sajnos nem tudjuk, pontosan mikor kerülhetett oda, az 1822-es canonica visitatióban van először említés róla.<sup>6</sup>

A szobor a szentet kanonoki ruhában ábrázolja, fejét a bal kezében tartott feszület felé fordítja, jobb kezében pedig a bírtumot tartja. A szobor kellemes színkezelésű, felépítésében jó színvonalú.

**Farkaslakán** nem volt középkori temploma – Szentlélek filiája volt –, csak a XVIII. század közepe táján kezdik el építeni a falu alsó részében saját templomukat, amit 1759-ben fejeznek be. Az első plébános beiktatása után, 1762-ben önálló egyházközséggé válik a falu. A templomot Nepomuki Szent János tiszteletére szenteli fel Batthyány Ignác püspök 1783. július 10-én. („Anno 1783 occasione Canonicae visitationis, per Excellentissimum Illustrissimum ac Reverendissimum D[ominum] Ignatium [...] Battyhán 10 Julii sub invocatione S[ancti] Joannis Nepomuceni Martyris una cum altari principali consecrata fuit, depositis adoram [...]”)<sup>7</sup> A Nepomuki Szent Jánosnak szentelt főoltár nem maradt meg, mivel az első templom csak 1840-ig áll, ekkor lebontják. Rá egy évtizedre fejeződik be a mai templom építése.<sup>8</sup> 1850-ben Fancsali Mihály megyebíró és Tamás István szerződést kötöttek a brassói Pap Miklóssal az új főoltár és szószék elkészítésére.<sup>9</sup> Pap Miklós nagy valószínűséggel annak a Pap János brassói festőnek a fia, aki az 1830-as évek elején alsíki falvak templomaiban dolgozik. Ő készítette 1832-ben a csíkszentmártoni templomban található Nepomuki Szent János oltárt, valamint a Szent Márton és a Szent Család tiszteletére emelt oltárokat és nagy valószínűséggel a szószéket is.

Időközben Pap János mellett fia, Mik-



*Szent Miklós-hegyi plébániatemplom,  
Székelyudvarhely  
Balázs Ödön felvétele*

lós is feltűnik Csíkkozmáson és Csíksomlyón, majd az 1840-es évek közepén Pap Miklós már önállóan vállalt munkát Csíksomlyón és Tushádon. 1845. december 8-án Csíkszentgyörgyön Pap Miklós szerződést köt P. Veres Ignác csíksomlyói házfőnökkel a falsistorium elkészítésére.<sup>10</sup> Visszatérve Farkaslakára, a fentiek alapján nagy bizonyossággal állíthatjuk, hogy az 1830-as, 40-es években Csíksomlyón dolgozó Pap Miklós Udvarhelyszéken is megfordult. Az 1850-ben megrendelt farkaslaki főoltárt 1851-1852 között készíti el, ez derül ki az oltár hátán lévő feliratból. Nagy kérdés, hogy dolgozott-e Udvarhelyen?! A kérdés annál is inkább fontos, mert a festő és szobrász – a hagyomány szerint – időközben Lövétén is dolgozott, a lövéteiek őt tartják a Nepomuki Szent János tiszteletére emelt mellékoltár készítőjének, de ezt az általunk ismert írott források – egyelőre – nem támasztják alá. Viszont az a tény, hogy az udvarhelyi ferences templomban lévő, valamint a lövétei és a csíksomlyói Nepomuki-oltárok nagy hasonlóságot mutatnak mind az alakok beállítása, mind a színvilág és kompozíciós elvek tekintetében, a fentebbi feltételezést igazolja.

### **Ábrázolás, értelmezés, ikonográfia**

Az udvarhelyi ferences templomban lévő Nepomuki-oltárkép közeli analógiája Csíksomlyón van, de hasonló – kissé provinciális jellegét leszámítva – a Lövétén lévő is. Mindhárom kép beállítása az 1683-ban Johann Brokoff által készített és

a Károly hídon elhelyezett szobrot követi, a képek bal oldali részén ezt nyomatékosítja a vízbedobási jelenet felidézése (az udvarhelyi ferences templomban lévő kép nem teljes, valószínűleg utólag a széleit levágták). A Johann Brokoff szobrához hasonlóan Nepomuki Szent János kanonoki öltözetben, karingben, fején biréttal jelenik meg, kezében a feszületet és a mártíromságára utaló pálmaágat tartja. A szent jobbja egy zsámolyra helyezett koponya és könyv tűnik fel, egy gyermekangyal pedig, kisujján lakattal, lepecsételt levélborítékot nyújt a gyónási titok vértanúja felé. Ez a figyelemre méltó attribútum kifejezi a titoktartás kötelezettségét. Ugyanez a kompozíciós megoldás, de leginkább a testtartás és az említett, Prágára utaló háttér köszön vissza a korábban készült csíkszentmártoni oltárképen. Ugyanarról az ikonográfiai típusról van szó itt is, de a színek élénkebbek, a legendára utaló jelek, a vízbedobási jelenet túl, más apró utalásokkal egészülnek ki. A csíkszentmártoni Nepomuki-oltárképen a szent alakja fölött a gyónási titok egy másik attribútuma, a nyelv tűnik fel, a kép bal alsó regiszterében pedig a királynét gyóntató kanonok látható (ugyanaz a jelenet a csíksomlyói képen is feltűnik). Másfajta, mondhatni sokkal allegorikusabb szellemben fogat a Szent Miklós-hegyi és a farkaslaki templomban lévő prágai szent kanonok ábrázolása. Előbbi helyen Nepomuki Szent János a megfeszített Üdvözítőhöz imádkozik, jobb kezében pedig nyelvét tartja. Ez az attribú-



*A lövétei Kisboldogasszony plébániatemplom Nepomuki Szent Jánosnak szentelt mellékoltára  
Mihály János felvétele*

tum arra is utal, hogy a kánoni vizsgálatkor épen találták a nyelvét. A farkaslaki főoltárkép pedig a szent megdicsőülését ábrázolja.

**Kovács Árpád**

<sup>1</sup> Liszka József: *Adalékok Nepomuki Szent János ikonográfiájához*. In: Acta Ethnologica Danubiana, 4. sz. Komárom–Dunaszerdahely, 2002. 11.

<sup>2</sup> Nicolae Sabău: *Metamorfoze ale barocului transilvan*. Vol. II. *Pictura*. Cluj-Napoca, 2005. 323.

<sup>3</sup> Gulafehervári Érseki Levéltár (GYÉL) Canonica visitatio. 1822: 33. d., k. n. Decretum Parochiae Székely Udvarhely.

<sup>4</sup> Uo. Canonica visitatio. 1822: 33. d., k. n.

<sup>5</sup> Lásd bővebben Tibád Levente: *A székelyudvarhelyi Jézus-kápolna*. Sepsiszentgyörgy, 1995. (Erdélyi műemlékek, 11.)

<sup>6</sup> GYÉL Canonica visitatio. 1822: 33. d., k. n. Decretum Parochiae Székely Udvarhely.

<sup>7</sup> Uo. Canonica visitatio. 1824: 33. d., k. n.

<sup>8</sup> Mihály János: *Fejezetek Farkaslaka történetéből*. In: Jakab Csaba és mások: *Farkaslaka múltja és jelene*. Kolozsvár, 2000. 53-54.

<sup>9</sup> Uo. 68.

<sup>10</sup> Csíksomlyói ferences kolostor levéltára. Jelzet: XVII/14.

*A farkaslaki templom főoltára  
A szerző felvétele*